

RUSYA'DA MUHALİF MİLLİYETÇİLİK: EDUARD LIMONOV'UN SİYASİ DÜNYASI

Emrullah ATASEVEN*

Özet

Bu makale, Rus kültürü ve siyasetinde tartışmalı bir figür olan Eduard Limonov'un hayatını, edebi katkılarını ve siyasi inançlarını incelemektedir. Limonov olarak bilinen Eduard Savenko, avangart edebi katkılarıyla öne çıkmış ve daha sonra radikal solcu ve milliyetçi ideolojileri birleştiren bir parti olan Ulusal Bolşevik Partisi'ni (NBP) kurmuştur. Edebi eserleri, otorite, kimlik ve devrim gibi tartışmalı konuları bir araya getirerek Rus edebiyatının geleneksel standartlarını tartışmaya açmıştır. Limonov'un felsefesi, uluslararası deneyimleri ve liberal demokrasi, kapitalizm ve Rus yönetimine yönelik eleştirileriyle şekillenerek zamanla bir evrim sürecinden geçmiştir.

Çalışma, Limonov'un Rusya'nın sosyopolitik değişimlerini tasvirini incelemekte ve Sovyetler dönemindeki muhalif hareketlere olan ilgisiyle radikal eylemlere ve ayrılıkçı ideolojilere verdiği sonraki dönemlerdeki desteği incelemektedir. Ana temalar arasında, yenileyici bir güç olarak devrime olan hayranlığı, küreselleşmeye yönelik eleştirisi ve Rusya'nın emperyal mirasına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tartışma ayrıca, otobiyografik bileşenleri kapsamlı kültürel eleştirilerle bir araya getiren ve erkeklik, milliyetçilik ve modernite üzerine farklı bir bakış açısı sağlayan edebi eserlerini de analiz etmektedir. Limonov'un karmaşık ve sıklıkla çelişkili pozisyonlarından etkilenen mirası, Rus toplumunda özgürlük, ideoloji ve muhalefetin işleviyle ilgili tartışmaları kışkırtmaya devam etmektedir. Ayrıca, Limonov'un siyasi aktivizmi, eserlerinin kimlik, özgürlük ve muhalefet hakkındaki çağdaş tartışmaları ele alması dolayısıyla, edebi eserlerinde sıklıkla tezahür ediyordu. Makale, yazarın Ukrayna, Rus milliyetçiliği ve küresel güç dengesi gibi konulardaki pozisyonlarını vurgulayarak, liberalizmi ve otoriterliği aynı anda reddettiğini ortaya koymaktadır. Eduard Limonov'un mirası tartışmaya açık olmaya devam etmektedir ve Limonov'un edebiyata katkılarının yanı sıra, Rus siyaseti üzerindeki etkisiyle benzersiz bir şekilde

* Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, eataseven@agri.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3605-6535

Alındığı Tarih : 13.03.2025
Kabul Edildiği Tarih : 07.04.2025
Açık Erişim Tarihi : 26.06.2025

radikal bir dünya görüşünün somutlaşmış hali olması onu Rusya'nın en önemli muhalif milliyetçilerinden biri haline getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eduard Limonov, Rus Siyasal Hayatı, Çağdaş Rus Romanı, Rus Milliyetçiliği, Ulusal Bolşevik Partisi

Jel Kodları: A10, B22

Dissident Nationalism in Russia: The Political World of Eduard Limonov

Abstract

This article explores the life, literary contributions, and political beliefs of Eduard Limonov, a contentious and divisive figure in Russian culture and politics. Eduard Savenko, known as Limonov, achieved prominence through his avant-garde literary contributions and subsequently founded the National Bolshevik Party (NBP), an organization that amalgamates radical leftist and nationalist ideologies. His literary works contest conventional standards of Russian literature, incorporating subversion and contentious subjects such as authority, identity, and revolution. Limonov's philosophy underwent evolution over time, shaped by his international experiences and his critique of liberal democracy, capitalism, and successive Russian regimes.

The article examines Limonov's depiction of Russia's sociopolitical transformations, contrasting Soviet dissident movements with his subsequent support for radical actions and separatist ideologies. Key themes include his fascination with revolution as a rejuvenating force, his critique of globalism, and his views on Russia's imperial legacy. The discussion also analyzes his literary works, which juxtapose autobiographical components with extensive cultural critiques, providing a distinctive perspective on masculinity, nationalism, and modernity. Limonov's legacy, influenced by his intricate and frequently contradictory positions, persists in provoking discussions regarding freedom, ideology, and the function of dissent within Russian society. Also, Limonov's political activism often paralleled his literary provocations, with his works addressing contemporary debates on identity, freedom, and dissent. The article highlights his polarizing positions on issues such as Ukraine, Russian nationalism, and the global balance of power, showcasing his simultaneous rejection of liberalism and authoritarianism. Eduard Limonov's legacy remains complex, provoking ongoing debate about his contributions to literature, his influence on Russian politics, and his embodiment of a uniquely radical and contradictory worldview.

Keywords: Eduard Limonov, Russian Politics, Contemporary Russian Novel, Russian Nationalism, National Bolshevik Party

Jel Codes: A10, B22

Giriş

Eduard Limonov (1943-2020), ihtilafli ve kışkırtıcı görüşleriyle tanınan bir Rus yazar, şair ve siyasi aktivistti. Eduard Veniaminoviç Savenko olarak 22 Şubat 1943'te Sovyetler Birliği'nde doğan Limonov'un hayatına ve kariyerine bir dizi radikal dönüşüm damgasını vurmuştur. Kariyerine şair ve yazar olarak başlayan Limonov, avangart tarzı ve asi ruhuyla ün kazandı. Otobiyografik romanı Ben, Eddie gibi ilk eserleri, Sovyet toplumuna karşı hayal kırıklığını ve Batı'da göçmen olarak yaşadığı deneyimleri yansıtıyordu. Bu yazılar nihilizm, varoluşsal endişe ve toplumun kenarlarına itilenlerinin hayatlarını tasvir ediyordu (Carrère, 2011: 21). 1990'larda Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından Limonov edebiyattan siyasi aktivizme geçiş yaptı. Alexander Dugin ile birlikte Ulusal Bolşevik Parti'yi (NBP) kurdu. NBP aşırı sol ve aşırı sağ ideolojilerin unsurlarını birleştirerek güçlü, milliyetçi bir Rus devletini savunuyor ve Batı kapitalizmini eleştiriyordu. Partinin sembolü olan gamalı haçla birleştirilmiş orak ve çekiç, Sovyet nostaljisi ile aşırı milliyetçiliği harmanlıyor gibiydi. Limonov'un liderliği altında NBP provokatif ve çoğu zaman şiddet içeren eylemleriyle tanındı. Parti, sık sık tutuklamalara ve yetkililerle çatışmalara yol açan çok sayıda yüksek profilli protesto ve sivil itaatsizlik eylemi düzenledi. Limonov'un kendisi 2000'li yılların başında terörizm ve yasadışı silah bulundurma suçlamalarıyla hapse atılmıştı ancak destekçileri tarafından bu suçlamaların siyasi amaçlı olduğunu iddia edilmişti (Carrère, 2011: 404). NBP'nin 2007 yılında yasaklanmasının ardından Limonov siyasi faaliyetlerini çeşitli muhalif hareketler aracılığıyla sürdürdü. Vladimir Putin hükümetini eleştirdi ve Kremlin'in otoritesine meydan okumayı amaçlayan çok sayıda protestoya katıldı. Limonov Ukrayna'nın doğu kesimlerinin Rusya'ya bağlanmasını çok önceden dile getiriyor ve destekliyordu. Kremlin'in Ukrayna politikasının kendi görüşlerine yaklaşması üzerine Putin hükümetine bu konuda destek vermeye başladı.

Tartışmalı geçmişine rağmen Limonov, statükodan hayal kırıklığına uğramış genç Ruslar arasında bir takipçi kitlesi edinmeyi başardı. Limonov'un siyasi ideolojisi milliyetçilik, sosyalizm ve anarşizmden öğeler barındırıyordu. Bir Rus imparatorluğunun yeniden kurulmasını, toplumsal eşitlik için kaynakların yeniden dağıtılmasını ve Rus kültürel kimliğinin korunmasını savunuyordu. Görüşleri onu sık sık hem liberal muhalefetle hem de Rus hükümetiyle karşı karşıya getirdi ve Rus siyasetinde muhalif bir figür haline geldi. Eduard Limonov ardında edebi ve siyasi bir isyan mirası bırakmıştır. Hayatı ve çalışmaları, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında Rus toplumunun çalkantılı ve çoğu zaman çelişkili doğasını yansıtarak tartışma ve analizlere ilham vermeye devam etmektedir.

Limonov'un siyasi fikirleri ve eylemleri tartışmalı olduğu kadar çok yönlüdür ve tek bir ideoloji veya sisteme uymayı reddeden bir aktivistin görüşlerini somutlaştırmaktadır. Rus siyaseti

ve kültürü üzerindeki etkisi devam etmektedir. Limonov faşizan bir ideoloji benimsemiş olmasına rağmen muhtemelen ses getiren muhalefeti dolayısıyla Rusya'da bir dönem ifade özgürlüğünün sembollerinden biri oldu.

Eduard Limonov'un siyasi inançlarının zaman içinde geliştiğini ve ideolojik kaymalarının, farklı ülkelerde yaşama deneyimleri, kişisel ilişkileri ve statükoya meydan okuma arzusu dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilendiğini belirtmek önemlidir. Limonov'un 1990'larda ve 2000'lerin başındaki siyasi görüşleri, solcu ve milliyetçi inançların bir karışımı ile karakterize edildi. Rusya'daki siyasi ve ekonomik sistemi eleştiriyordu ve vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayacak güçlü bir devleti savunuyordu. Ayrıca Sırp milliyetçi hareketi ve İsrail'e karşı Filistin mücadelesi gibi çeşitli milliyetçi davalara sempati duyduğunu ifade etti.

2000'lerin ortalarında Limonov'un siyasi görüşleri aşırı sağa kaydı ve kendisini faşist olarak tanımlamaya başladı. Bu kayma, Rusya'daki sol siyasi partilerle ilgili hayal kırıklığı, Rusya'nın büyüklüğünü geri kazanmak için güçlü bir lidere ihtiyaç duyduğuna olan inancı ve Vladimir Putin gibi otoriter figürlere olan hayranlığı da dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilendi. Limonov'un faşist inançlarının ırksal veya etnik üstünlüğe değil, Rus ulusunun ve kültürünün üstünlüğüne olan inancına dayandığını belirtmek önemlidir. Aile ve din gibi geleneksel muhafazakâr değerleri reddetti ve bunun yerine bireyin ihtiyaçlarını devletin ihtiyaçlarının üzerinde tutan radikal bir bireyciliği savundu.

Limonov'un faşizme kayması tartışmalı olsa da siyasi inançlarının karmaşık ve çoğu zaman çelişkili olduğunu anlamak gerekir. Rus toplumu ve siyasetinin normlarına meydan okuyan kışkırtıcı ve tartışmalı bir şahsiyetti ve mirası bugün Rusya'da tartışılmaya devam ediyor. Eduard Limonov'un Ukrayna sorununa ilişkin görüşleri karmaşıktı ve zaman içinde gelişti. Başlangıçta, Ukrayna'nın bağımsızlığının destekçisiydi ve Sovyetler Birliği'nin Ukrayna'ya yönelik muamelesini eleştiriyordu. 1990'larda Ukrayna egemenliğinin sesli bir savunucusuydu ve Ukrayna'da demokrasi ve insan haklarını geliştirmeyi amaçlayan Turuncu Devrim'i destekledi.

Ancak 2013-2014'teki Euromaidan protestolarına giden yıllarda Limonov'un Ukrayna hakkındaki görüşleri giderek daha tartışmalı hale geldi. Ukrayna hükümetini eleştirmeye başladı ve Doğu Ukrayna'daki Rus yanlısı ayrılıkçılara sempati duydu. Ayrıca Kırım'ın Rusya tarafından ilhakına desteğini ifade ederek, bunun tarihsel olarak Rus toprağı olduğunu ve Kırım halkının kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunu savundu. Limonov'un Doğu Ukrayna'daki çatışmaya ilişkin görüşleri kutuplaşıyordu, bazıları onu Rus saldırganlığının destekçisi olarak görürken, diğerleri onu Ukrayna'daki etnik Rusların haklarının savunucusu olarak görüyordu. Bununla birlikte, Limonov'un siyasi inançlarının çoğu zaman çelişkili olduğunu ve çeşitli konularda kışkırtıcı ve tartışmalı açıklamalarıyla tanındığını belirtmek önemlidir. Medyaya, popüler kültüre

ve siyasete dair hatıra ve görüşleri çeşitlilik arz etmektedir (Limonov, 2008: 11). Siyasi dünyasının odağında bir tür muhalif milliyetçilik anlayışı bulunmaktadır. Bu çalışma da bu muhalif milliyetçiliği çeşitli yönleriyle incelemektedir.

Çalışmanın ilk bölümü Limonov'un Batı karşıtı ve saf Rus milliyetçiliğine dayanan sağ ve sol akımlardan etkilenmiş ideolojisini araştırmaktadır. İkinci bölüm ise Limonov'un Balkanlar'daki savaşlar, milliyetçilik ve edebi eserlerindeki arayışlara odaklanmaktadır.

1 . Batı Hegemonyasına, Avrupa Merkeziliğe ve Kremlin'e Karşı Bir Rus Milliyetçisi

Limonov, Rus toplumunu daha yakından gözlemleme şansı bulduğu hapishaneyi "büyük bir projenin imparatorluğu" olarak tanımlıyor; orada her şey, sonsuz bir yakın çekimde olduğu ve yakın olduğu için de büyütülmüş görünüyor (Baselica, 2020: 2). Rus toplumunu yakından gözlemleme Rus tarihiyle ilgili de çıkarımlarını soyutlaştırmasına yarıyor. Bu bakımdan Rus aydınıyla sıradan halkın vatan algısına dair bir gözlemi bulunmaktadır. Rus aydınları arasında vatan olarak Rusya'yı değil de soyut bir Avrupa'yı tercih etmiş 'çatlak' entelektüeller bulunmaktadır (Limonov, 2015: 13). Bununla birlikte Limonov'a göre, Avrupa fikri, medeniyeti, kültürü ve ahlakı bir kriz içerisindedir. Avrupa uygarlığı (Amerika Birleşik Devletleri onun bir uzantısıdır) nihai sonuca ulaşmıştır: Avrupa siyaset ve adalet anlayışının zaferi uğruna, muhalif halkları ve kültürleri cezalandırmak, bombalamak ve yok etmek mümkündür. Muhaliflerden biri olan Rus medeniyeti de bundan nasibini almıştır (Limonov, 2004: 361).

Rusya'nın bu tür bir tehdit altında olduğuna inanan Limonov esasında hayal kırıklığı yaşayan orta sınıfa hitap etmenin yollarını aramaktadır. Ona göre Rus halkı büyük ve yetenekli bir halktır, savaşta kahramanlık, duygusal cömertlik, asalet ve fedakârlık gösterebilirler ancak yavaş birikim onlara göre değildir. Rus folklorunda Budala İvan'la ilgili masallar döngüsünün anormal derecede geniş olması da tesadüf değildir (Limonov, 1992: 95). Böylece, 1960'larda ilk kez (samizdat aracılığıyla) toplumsal sahneye çıkan muhalif düşünce, Sovyet toplumuna çekici, yeni, taze ve devrimci görünüyordu. Bu durum, iki ana akım Batıcı Aleksandr Saharov ve gelenekçi Aleksandr Soljenitsin tarafından temsil ediliyordu. Bugün çeyrek asır sonra, Limonov ve çağdaşları aniden muhalif düşüncenin, güzel yürekli ve hümanist projelerin gerçeğe dönüştüğünü veya uygulanmaya yakın olduğunu görme fırsatına sahip oluyordu (Limonov, 1992: 100). Fakat Demokratlar ideolojik olarak başarısız olmuşlardı. Siyasi deneyleri korkunç bir başarısızlığa yol açmıştı: SSCB devletinin çöküşü, Rusya Federasyonu'nun inşasında ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştı. Ekonomik programları, eski yönetici elitten gelen yönetici Yeltsin tarafından ellerinden alınmıştı (Limonov, 1992: 178).

Batılaşma ve liberalleşme ile ilgili genel kabul gören görüşü özetleyen Limonov, yüksek düzeyde kültürel ve sosyal organizasyona sahip bir toplum ile oldukça şekilsiz, kaba ve vahşi bir

şeyi ifade eden bazı mefhumların yan yana getirilmesini çok yüzeysel ve yetersiz bulmaktadır. Ukala bir Batılı bireyin gözünde, medeni dünyanın en iyi temsilcisi Batı'nın kendisidir (yani tüm farklılıklarına rağmen Batı Avrupa ve ABD'dir). Bu durumda hâlâ bir Avrupa devleti olarak görülme hakkı için mücadele eden Rusya (ya da eski SSCB), büyük ve korkutucu barbar için iyi bir örnektir. Yarı Rus, yarı Ukraynalı kökenli ve hayatının beşte ikisini ABD ve Fransa'da geçirmiş bir 'Batılı' olan Limonov, böyle bir muhalefetle isteyerek yer almakta ama aynı zamanda bunun tehlikesini de görmektedir. "Otobiyografik karakteri hem bir barbarın hem de medeni bir insanın kıyafetlerini denemektedir" (Rogatchevski, 2007: 117-8).

Limonov'a yakın sayılabilecek bazı görüşleri olan Alexander Prokhanov 2001'de Limonka'nın sayfalarında, "ilk başta edebi nedenlerle siyasete dahil olduğundan şüpheleniyorum." diye yazıyordu. Yeni bir rol benimsemek ve sonra bunu sanatçı için değerli tezahürlerle tanımlamak için bunu yapıyordu. Ancak görünen o ki, bu model kontrolden çıkmıştı. Ona inanan gençler üzerinde kötü bir tesir bırakmıştı (Zagrebelniy, 2012: 85).

Şair Elena Fanailova da Eduard Limonov'un kitaplarından etkilenmiş ve Limonov'la benzer görüşleri öne sürmüştür:

"Bugün Rusçada sadece şiirde değil, tüm Rus ideolojisinde, anlam oluşturma alanında, Rusların sahip olmadığı felsefeden bahsetmiyorum bile, ciddi bir anlam krizi var. Şiir, anlam oluşturma en önemli araçlarından biridir, antropolojik bir araçtır. Rusya korkunç bir antropolojik ve ontolojik krizden geçiyor. Şiir sadece bunu kayıtsızca dile getirmekle değil, aynı zamanda çağdaşların bilincine bir şeylerin önemsizden daha fazlası olduğunu getirmenin bir yolunu bulmakla da yükümlüdür. Toplumsal felaketlerle ve kendi mantıksız korkularıyla yıpranmış çağdaşlar, kötü bir şey duymak istemiyorlar, ama sakinleştirici bir şey istiyorlar ve onları anlıyorum, ama onları haklı çıkarmıyorum" (Zagrebelniy, 2012: 128).

Limonov bağlamında Fanailova, Rus aydınının Avrupa'ya ilişkin ikircikli tutumunu anlamaya çalışır. Bu anlamlandırma ideolojik bir yörünge kazanır. Limonov'a göre Sosyalizm ile Kapitalizm siyam ikizleridir (Limonov, 2004: 108). Buna göre, hem sosyalizmin (bu noktada Marksizm sosyalizmin yalnızca radikal bir varyantıdır) hem de kapitalizmin mülkiyete dair olduğunu fark eder. Her iki sistem de mülkiyet ve sermaye ile ilgilenir. Kapitalizmde mülkiyet ve sermaye, daha önce de söylendiği gibi, özel şahıslara aittir; sosyalizmde ise mülkiyet ve sermaye çalışan insanlara-ücretli işçilere, yani proletaryaya aittir. Bu bir indirgeme ve basit bir fikir gibi görünür (Limonov, 2004: 109). Bu oldukça temel sorgulamaya devam edildiğinde, Marx'ın radikal sosyalizminin ortaya çıkışından önce kapitalizmin kendisine "kapitalizm" denmediğini söylediği görülür. Henüz ayrı bir sosyo-ekonomik sistem değildi. İlk "kapitalistler" İngiltere'de, Hollanda'da, Kuzey İtalya'da- Milano'da, ortaya çıktılar ancak kendilerini kapitalist olarak tanımlamadılar ve kendilerine bir ad koymadılar. Onlara iş adamı tüccar, imalatçı, vs. deniyordu. Monarşik devlet sistemine sahip devletlerde hareket ediyorlardı. Krallar, örneğin savaş için zengin halkından büyük miktarlarda borç para alabilir ve asla geri vermeyebilirdi (Limonov, 2004: 109). Bu tespit ve

sorgulama Limonov'un Marx'ın Ruslara dair fikirlerini sorgulama götürür. Marx, Bakunin'le giriştiği tartışmalardan Bakunin'i kastederek Ruslar hakkında iğneleyici bir görüş ortaya atar: “Slav bir köle ile Moğol bir dünya fatihinin psikolojisinin karışımı.” Şimdi ise Limonov'a göre pek çok kişi ilk sosyalist devrimin tamamen kapitalist olmayan bir ülkede gerçekleşmiş olmasından utanç duymaktadır (Limonov, 2004: 111).

Marksizm'den neo-liberalizme eleştirilerini uzatan Limonov 1997 yılında Tretyakov Galerisi'nin basın merkezinde George Soros ile gerçekleştirilen bir konuşmaya katılır. Başkent halkı ile bu eksantrik Amerikalı hayırsever tarafından yönetilen “Açık Toplum Enstitüsü” buluşması olarak düzenlenir. Oraya Dugin ile birlikte giderler. Gelecekleri Soros'un Rus asistanları tarafından önceden kararlaştırılmıştır ve Soros'un kendisi de bu iki tehlikeli ‘devrimcinin’ toplantıya geleceği konusunda bilgilendirilmiştir. Soros bu iki anti-liberalin gelmesini iyi karşılamıştır. Fakat, kırk sekiz konuşmacı arasında bu iki katılımcıya ilgilenir. Çünkü diğer tüm konuşmacılar ona yakın kişilerdir. Limonov'a göre, Soros'un “açık toplumu” onun gibi insanların yok olmasını talep etmektedir (Limonov, 2004: 111-2).

Limonov, Soros eleştirilerini genişleterek Rusya'daki mevcut düzeni ve küresel kapitalizmi eleştiren güçlü bir ideolojik bakış açısını ortaya koymaktadır (Limonov, 2004: 112). Yazar, küresel düzene yön veren Batılı liderleri, George Soros gibi iş figürlerini, Batı'nın liberal değerlerinin sembolleri olarak görmektedir ve onların Rusya gibi ülkelerde halkın çıkarları için tehdit oluşturduğunu savunmaktadır (Limonov, 2004: 114). Soros'un “açık toplum” fikri ve Rusya'daki iş birlikçileri, yazar tarafından yalnızca kapitalizmin yayılması için bir araç olarak görülmekte ve bu liberal sistemin, farklı toplumların ve ideolojilerin var olmasını engellemek üzere tasarlandığı öne sürülmektedir. Bu bakış açısına göre, Batılı liberallerin benimsediği değerler aslında evrensel değildir; Batı'nın kendi çıkarlarını küresel olarak dayatma çabalarının yansımasıdır (Limonov, 2004: 114).

Yazar, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki tarihsel çatışmayı eleştirel bir gözle değerlendirir ve bu çatışmanın temelde kurmaca bir ayrım olduğunu ileri sürer. Ona göre, Batı'da sosyalist söylemlerle kapitalist söylemler arasındaki çizgi neredeyse belirsiz hale gelmiştir. Rusya'daki yozlaşmış kapitalist düzen ise, yazarın gözünde sosyalist ideallerin çarpıtılmasından başka bir şey değildir. Sosyalizm ve kapitalizm aynı dilde konuşmakta, benzer değerleri savunmakta; fakat ikisinin de halkı özgürleştirecek gerçekçi çözümler sunmadığı belirtilmektedir. Bu çerçevede yazar her iki ideolojinin de insan emeğini mekanik üretkenlik odaklı bir çerçevede ele aldığını ve bu yüzden yetersiz kaldığını öne sürer (Limonov, 2004: 115).

Limonov bu vesileyle Rusya'nın mevcut durumundan duyulan toplumsal memnuniyetsizliği dile getirmektedir. Özellikle, Sovyet döneminden miras kalan “nomenklatura”

sınıfı, bugünkü yönetimde güçlü bir konuma sahiptir ve bu sınıfın ülkenin kaynaklarını ve halkın enerjisini sömürdüğü ifade edilmektedir. Putin yönetiminin, halkın desteğini kazanmak için söylemde halktan yana görüldüğü ancak gerçek anlamda halkla bir uzlaşa sağlamadığı savunulmaktadır. Yazar, bu yüzden Rusya'nın yeni bir devrime şiddetle ihtiyaç duyduğunu iddia eder. Ona göre devrim, bir toplumun sağlıklı bir gelişim göstergesi ve durgunluktan kurtuluş aracıdır; uzun süredir devrim geçirmemiş bir toplum, kaçınılmaz olarak bir çürüme sürecine girecektir (Limonov, 2004: 145).

Yazar, devrim ihtiyacını yalnızca Rusya'ya özgü bir sorun olarak görmez; dünyanın geri kalanı için de benzer bir devrimci ruhun gerekliliğini savunur. Ona göre, Batı'nın liberal-kapitalist küreselleşme modeli yalnızca gelişmiş birkaç ülkeye hitap ederken, Afrika, Asya ve Latin Amerika gibi bölgelerde memnuniyetsizlik doğurmuştur. Batı'nın askeri üstünlüğü nedeniyle bu ülkeler seslerini çıkaramazken, bir dünya devriminin kaçınılmaz ve gerekli olduğunu öne sürmektedir. Batı'nın, dünyanın geri kalanına baskı yaparak dayattığı bu düzene karşı, halkların özgürleşmesi için küresel bir ayaklanmanın gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Limonov, 2004: 146-7).

Limonov bu devrimi gerçekleştirmek için yeni bir strateji de önerir: ideolojik olarak radikal ve ayrılıkçı gruplarla iş birliği yapmak. Rusya'da kurulacak devrimci bir düzenin, yalnızca merkezi otoriteleri değil, halkın çıkarlarına aykırı olarak işleyen tüm yapıları kökten değiştireceği belirtilmektedir. Yazar bu “Ulusal-Bolşevik İmparatorluk” vizyonunun, özgür silahlı komünler şeklinde örgütlenmesi gerektiğini, böylece ulusal kimliğe sahip emperyal bir yapının kurulabileceğini savunur. Bu düzen, yerel kültürleri ve toplumsal yapıları koruyan, merkezi otoritenin dayatmalarına karşı çıkan ve halkın potansiyelini özgürce ortaya koymasını sağlayan bir yapı olacaktır (Limonov, 2004: 149).

Limonov'a göre, 1991 yılında Moskova'da SSCB'yi yıkan demokratik niyetli bir devrim oldu. Bunun öncesinde ve sonrasında Doğu Avrupa ülkelerinde, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Doğu Almanya'da “kadife devrimler” ve son on yılda da Yugoslavya Birliği ülkelerinde Batı'dan esinlenen ayrılıkçı devrimler gerçekleşti. Sonuç olarak, son iki yüzyılda devrimlerin önde gelen modern devletlerde siyasi sistemi değiştirmenin normal bir yolu haline geldiği söylenebilir. Yakın zamanda gerçekleşen Hırvat, Sloven, Müslüman (Bosna'da) ve Arnavut devrimlerinin yanı sıra Dağlık Karabağ'daki, Transdinyester'deki, Abhazya'daki ayrılıkçı devrimleri ve Tacikistan'daki devrim de buraya eklenirse, devrim hayalleri kuranlara hayalperest denemez (Limonov, 2004: 155). Dolayısıyla NBP (Nasyonel-Bolşevik Parti), ayrılıkçı olanlar da dahil olmak üzere dini, ulusal ve diğer örgütler gibi sistem karşıtı tüm toplum gruplarıyla ittifak içinde hareket etmelidir. Bir Ulusal-Bolşevik İmparatorluk yaratılacaksa, o zaman bu imparatorluk yozlaşmış idarecileri değil vatandaşların ve ulusal

grupların özgür silahlı komünlerini içerecektir. Nihayetinde küreselcilik yenilgiye uğratıldıktan yeni bir evrenselcilik ve enternasyonalizm inşa edilecektir (Limonov, 2004b: 360).

Rusya'nın karmaşık bir siyasi tarihi vardır ve modern tarihi boyunca ülkede faşist hareketler var olmuştur. Son yıllarda Rusya'da faşist ve neo-Nazi ideolojileriyle ilişkilendirilen aşırı sağcı ve aşırı milliyetçi gruplar yükselişe geçmiştir. Bu grupların göçmen karşıtlığı, İslamofobi ve anti-Semitik görüşleri destekledikleri bilinmektedir. Rus hükümeti de zaman zaman aşırı sağcı gruplara ve politikalara verdiği destekle faşist bir gündemi teşvik etmekle suçlanmaktadır. Bununla birlikte, Rus hükümetinin ve birçok Rus'un faşizm suçlamalarını reddettiğini ve sadece ülkelerinin egemenliğini ve geleneksel değerlerini savunduklarını iddia ettiklerini belirtmek önemlidir. Ayrıca, faşizmin tanımı öznel ve karmaşık olabilir ve faşizmi neyin oluşturduğuna dair görüşler büyük ölçüde değişebilir. Genel olarak, modern Rusya'da faşist hareketler ve ideolojiler mevcut olsa da ülkenin siyasi manzarasında ne ölçüde etkili veya baskın oldukları bir tartışma ve yorum konusudur.

Bu bakımdan Eduard Limonov, 1990'larda Ulusal Bolşevik Parti'yi (NBP) kuran tartışmalı bir Rus yazar ve siyasi aktivistti. Siyasi ideolojisi, "Ulusal Bolşevizm" adını verdiği aşırı sol ve aşırı sağ fikirlerin bir karışımıydı. Limonov'un Ulusal Bolşevizmi, faşizm, komünizm ve anarşizm de dahil olmak üzere bir dizi siyasi ve ideolojik hareketten ilham almıştır.

Yozlaşmış ve baskıcı olarak gördüğü liberal demokrasi ve kapitalizmi reddetmiş ve toplumun radikal bir şekilde dönüştürülmesini savunmuştur. Limonov'un siyasi görüşleri genellikle düzen karşıtı ve anti-otoriter nitelikleriyle karakterize edildi. Rus hükümetini ve politikalarını eleştiriyor ve mevcut siyasi düzenin devrimci bir şekilde yıkılmasını savunuyordu. Ayrıca siyasi değişim için şiddet kullanımını da destekledi. Limonov'un Ulusal Bolşevik Partisi 1990'larda ve 2000'lerin başında Rusya'da, özellikle de hoşnutsuz gençler ve entelektüeller arasında bir takipçi kitlesi kazandı. Ancak parti nihayetinde 2007 yılında Rus hükümeti tarafından yasaklandı ve Limonov'un kendisi de birkaç kez taciz ve hapis cezasıyla karşı karşıya kaldı. Genel olarak Limonov'un siyasi ideolojisi, ana akım siyaseti reddeden ve radikal değişim çağrısında bulunan aşırı sol ve aşırı sağ fikirlerin tartışmalı ve eklektik bir karışımıydı. Bununla birlikte görüşleri ve yöntemleri aşırılıkları ve demokratik normları ve insan haklarını göz ardı etmeleri nedeniyle sıklıkla eleştirildi (Limonov, 2004b: 360).

Ulusal Bolşevik Partisi, ideolojik duruşunun yanında Ukrayna'ya dair o zamanlar için radikal sayılabilecek görüşler öne sürdü. Ukrayna'nın gerektiği gibi bölünmediğini ve Ruslara haksızlık yapıldığını savunuyordu. Onlara göre Rus ultra-liberaller, Ukrayna'daki aynı Batı yanlısı güçlere yardım eli uzatıyordu. Rusya ise bunu oturup izliyordu. Bırakalım 'yanlış çizilmiş' haritasıyla Ukrayna kırıлып dağılsın. Rusya ise onun doğu kısmını toplasın (Limonov, 2015: 9). Bu

doğrultuda 24 Ağustos 1999'da sabah saat 9.50'de yaklaşık 20 Ulusal Bolşevik, Ukrayna tarafından işgal edilen Sivastopol'un tam merkezindeki Uşakov Meydanı'nda bulunan Denizciler Kulübü binasının kulesini işgal etti. Ulusal Bolşevik Parti'nin bayrağını asarak bildiriler dağıttılar. Ulusal Bolşevikler Sivastopol'un Ukrayna tarafından işgal edilmesini, Ukrayna ile yapılan anlaşmanın Duma tarafından onaylanmasını ve Ukrayna'nın NATO'ya girme ihtimalini protesto ediyorlardı (Limonov, 2004b: 393). Şimdi ise Ukrayna konusunda Rus hükümeti Limonov ve partisinin çizgisine gelmiş gibi görünmektedir. Fakat Limonov'un bu eylemleri ve siyasi görüşleri o zamanlar baskı altındaydı.

Limonov, dolayısıyla Rusların bir polis devletinde yaşadıklarını öne sürüyordu. Ülkede polis devletine karşı direnebilecek örgütlü güçlerin sayısının bir elin parmaklarını geçmeyeceğini belirtiyordu. Limonov'un partisi de bu güçlerden biriydi. Seçimlere kabul edilmiyorlardı, kayıt altına alınmıyorlardı fakat eksiklerine rağmen tüm Rusya'yı kapsayan bir organizasyonları vardı ve Rusya çapında bir mücadele örgütleyebiliyorlardı. (Limonov, 2004b: 375). Bu durum Limonov'un Rusya'daki liderlik anlayışını sorgulamasını beraberinde getiriyordu.

Limonov, bu sorgulamaya Stalin ile başlar. İdeal olarak, lider yalnızca devletin başı değil, aynı zamanda ulusun örnek ilk adamıdır. Joseph Stalin, piposu, bıyığı, botları, yarı askeri ceketi, imalı, telaşsız, aksanlı konuşmasıyla SSCB'yi disipline etti ve korkuttu, dehşet içinde tuttu. Ondaki her şey ve her ayrıntı önemlidir, hiçbir şey tesadüfi değildir. Tarih Mussolini, Stalin ya da Hitler'in imaj yaratıcılarından bahsetmese de bu büyük karakterler kendi tarzlarını ya da şimdiki deyişle "imajlarını" geliştirdiler (Limonov, 2006: 261). Yeltsin ise, her ne kadar tarih olumsuz nitelikleriyle anılsa da ulusal kökenli kendine has bir karaktere sahipti. Ona göre sarhoşluğu, zorbalığı ve bir asilzadesinin görgüsüzlüğü belirli bir çekiciliğe sahipti. Fakat Putin'i Rus siyasal sahnesine dayattıktan sonra Yeltsin çekildi (Limonov, 2006: 261).

Limonov, Putin'i ise alışılmadık ve Rusya'nın geleneksel liderlik arketiplerinden uzak bir figür olarak betimler: "Sanki laboratuvarı yaratılmış gibi. Suni döllenen, bilinmeyen bir baba ve doğurgan bir anneden doğmuş gibi görünüyor. İçinde kendine ait çok az şey var ve aynı zamanda, garip bir şekilde, hiçbir şekilde popüler bir tip değil. Yani, bizim bildiğimiz halk arketiplerinden hiçbirini temsil etmiyor. Bir Tsekovski soylusu olan küçük bir tiran olmadığı açıktır, hiçbir şekilde bir işçi değildir, bir köylü de olmadığı açıktır. Yarbaydı fakat tipik bir subay değil. Subaylar Lebed ve Rohlin, Şamanov ya da Troşev gibi tiplerdi" (Limonov, 2006: 262). Bu bakımdan Putin steril bir bürokrat ve bir kara kutudur (Limonov, 2006, s. 265). Cesur biri değildir. Dubrovka'daki merkeze gitmemiş, Beslan'a gizlice gece uçmuştur, böylece yerel yetkililer dışında kimse onu görmeyecek ve öldürülen rehinelere yakınlarıyla yüz yüze gelmeyecektir. 2000 seçimlerinden önce, 'halkla ilişkiler için' bir savaş uçağıyla Çeçenistan'a uçmuştur. Her krizde

saklanır, dışarıda oturur ve fırtına geçtiğinde ortaya çıkar (Limonov, 2006: 273).

2 . Savaş, Edebiyat ve Milliyetçilik

Limonov Balkanlar'a, daha spesifik olarak Sırbistan'a özel bir ilgi besler. Bu ilgi, doğrudan askeri bir ilgi değildir, savaşlar arası bir dönemle ilgilidir. Balkan Savaşlarıyla bağlantılıdır ve onları tamamlar. Limonov'un hayatında şöyle bir olay örgüsü gerçekleşir: Slavonya Cumhuriyeti ve Batı Srem'deki savaştan Belgrad'a döndüğünde, Moskova'dan gelen bir haberle Vatansever Kuvvetler Kongresi'nin ancak 6 Şubat 1992'de yapılacağını öğrenir. Önünde iki seçenek vardır: Paris'te beklemek ya da Balkanlar'da kalmak. Paris'te, yorucu bir ilişki olarak gördüğü Nataşa Medvedeva ile özel hayatı onu kuşatacaktı. Bu yüzden Balkanlar'ı tercih ettiğini söyler (Limonov, 2016: 31). O dönemde Balkanlar onun için Kafkasya'nın bir karşılığı haline gelir. Nasıl ki, Lermontov ve 19. yüzyıldaki birkaç nesil Rus soylusu için Kafkasya, kahramanlık ve egzotizmle dolu bir arena olmuşsa, Balkan savaşları da 20. yüzyılın sonunda onun için bir sınav alanı olur. Schiller ve Byron'ın romantizmi, Lermontov ve de Musset'nin hayal gücü, Hemingway ve Orwell'in askeri maceraları onu Balkanlar'a çeker. Balkanlar'da kalarak her şeyi deneyimlemek ister (Limonov, 2016: 32). Rus vatanseverlerden oluşan heyetler Sırbistan'ı sık sık ziyaret etmeye başlar başlamaz Sırbistan'daki işlere katılmayı ve Balkanları ziyaret etmeyi bırakır. Ona göre, bu ziyaretçi Moskovalı generaller ve milletvekilleri “ayakkabılarıyla, gövdeleriyle, tükürükleriyle, burun çekmeleriyle, votka geçirmeleriyle ve sözleriyle Sırbistan'ı kirletirler” (Limonov, 2016: 32). Limonov eski Yugoslavya'daki savaşta da muhalif milliyetçi kimliğini koruyarak iktidar partisinin milliyetçilik anlayışını temsil edenlerle arasına mesafe koyar.

Limonov'un eleştirdiği bu milliyetçiliğin temsilcilerinin savunduğu Rus emperyalizmi de planlarını bu dönemde netleştirmektedir. Limonov'a göre bu anlayış Polonya, Macaristan, Romanya ve Slovakya'nın yardımıyla Ukrayna'yı kaosa sürüklemek istemektedir. Amaç, 1939-1946 yılları arasında Sovyetler Birliği tarafından ele geçirilen sömürgeleri geri almaktır. Kiev çevresindeki dokuz bölgeyi Ukrayna'ya bırakmayı yeterli görmektedirler. Bu yaklaşım, emperyalist bir adalet anlayışını temsil etmektedir (Limonov, 2019: 20). Bu noktada Limonov, bir muhalif milliyetçidir.

Eduard Limonov, hapishane denemelerinde de topluma yabancılaşmış milliyetçilerden farklı olarak toplumla hapishanede kaynaşarak suç dünyasını, asker kaçaklarıyla ötekileştirilmişleri ve adalet mekanizmasını tartışır. Yazar, Hristiyan ve İslam kültürlerini, farklı dönem ve ülkelerden karizmatik liderleri ve kült yazarları karşılaştırır. Canlı yaşam deneyimlerini paylaşarak, pek çok insanın tartışmasına yol açacak çarpıcı sonuçlara ulaşır (Limonov, 2018: 75). Bu deneyimlerden yola çıkarak Limonov, proletaryaya dair tamamen farklı bir sosyolojik yaklaşım önerir. Ona göre, yüksek vasıflı işçiler hariç, proletarya geçici bir kategoridir çünkü toplumsal

olarak en aktif ve hırslı bireyler üretimde uzun süre kalmazlar. Yüksek vasıflı işçiler ise "atipik bir proletarya"dır çünkü daha az sömürülürler ve genellikle orta sınıf üyelerinin yaşam standardına yakın bir seviyede hayatlarını sürdürebilirler (Sapon, 2005: 46-7).

Muhallif milliyetçiliğini yeniden vurgulayarak Limonov, Öteki Rusya adlı eserinde şu tespiti yapar: "Putin'in devleti, genç insanların ortak güç ve refah pastasından adil bir pay almasını küstahça reddetmektedir." Hem mecazi hem de doğrudan anlamda gençler, çağdaş dünyada en çok sömürülen sınıf haline gelmiştir. Marksist teoriye göre bu konum geleneksel olarak proletaryaya aitti ancak günümüzde gençlik, proleter sınıfın yerini almıştır. Bu nedenle, devrimci öncü rolü de "gençlere" devredilmiştir (Sapon, 2005: 50).

Muhallif milliyetçiliğini geliştirmek isteyen NBP liderine göre, 2000'li yılların başlarına kadar partinin stratejisi örgütsel kaynakları büyütmek ve "tüm Rusya'da güçlü bir parti makinesi" yaratmaktı. Bu "makine" ya parlamenter yollarla (Almanya'daki Naziler örneğini izleyerek) ya da silahlı bir isyanla (Rusya'daki Bolşevikler gibi) iktidarı ele geçirmeyi amaçlıyordu (Sapon, 2005: 51). Bu yönüyle milliyetçilik anlayışı anarşizmden de etkilenir. Hem Mihail Bakunin hem de Eduard Limonov, Batılı ideolojik değerlerin derin etkisini tecrübe etmişlerdir. Öteki Rusya'da ifade edilen fikirler, muhtemelen Bakunin'in Devletçilik ve Anarşi adlı eserinden de etkilenmiştir. Bununla birlikte, her ikisi de bu fikirleri kendi anlayışlarına göre yeniden şekillendirmiş ve Rusya'nın çıkarlarına hizmet eder hale getirmeye çalışmıştır. Tutkulu idealistler olarak, hakikat ve adalete susamış, varoluşçu bir isyana çağrıda bulunmuş ve ütopayı gerçeğe dönüştürmek uğruna kendilerini feda etmeye hazır bir ruh halini benimsemişlerdir. Bakunin ve Limonov, Rusya'nın dramatik bir medeniyet dönüşümünden geçtiği siyasi, sosyo-ekonomik, ulusal ve manevi gerilimlerin yoğunlaştığı bir dönemde yaşamışlardır. Her biri bu gerilimlerin çözümünü "başka bir Rusya'nın henüz keşfedilmemiş dünyasına açılmakta görmüştür (Sapon, 2005: 59-60).

Limonov'un muhalifliği edebiyatına da yansımıştır. Hem içeride hem de dışarıda müesses nizam karşıtı muhalif bir yazar olduğu için kendisine Nobel verilmeyeceğini ifade etmiştir. Limonov'un "Amerikan" (daha doğrusu "anti-Amerikan") romanları -Ben, Eddie [Eto Ya-Ediçka], Bir Kaybedenin Günlüğü [Dnevnik neudaçnika], Hizmetçisinin Hikayesi [İstoriya ego slugi] ve Cellat [Palaç] - Sovyet mantalitesinin aşına olmadığı yeni bir tür siyasi ve cinsel kimliği tasvir eder" (Dodoloev, 2021: 60).

Limonov'un "Amerika'da geçen romanının kahramanı, toplumsal cinsiyet beklentilerini dramatik bir şekilde dönüştürmek ve farklı bir kültüre dayanan toplumsal cinsiyet değerlerini Amerikan toplumunda var olanlara uyarlamak zorunda olduğu için utanç ve hayal kırıklığı hisseder. Amerikalı kadınların profesyonelleşmesinden, pragmatizminden, cinsel ve ahlaki sadakat ve sosyal başarı taleplerinden korkar. "İdeal" cinsiyet davranışı normları bir tür bireysel

ve kamusal sosyalleşmedir. Rusya'da romantizm, evlilik ve cinsellik tamamen kişisel duygular olarak kabul edilirken, Amerikan kültüründe bu tür beklentiler bireyin kamusal söyleminin bir parçasıdır. Kız arkadaş (erkek arkadaş) olmak ne Rus dilinde ne de Rus kültüründe karşılığı olmayan resmi bir statü kazandırır ve "sevgili", kaba tabirle "birlikte yaşayan" ya da "birliktelik" mefhumlarına karşılık gelmez. Öncelikle, ahlaki, cinsel ve maddi sorumluluğu paylaştığımız erkek ya da kadın bir arkadaş anlamına gelir (Sukovataia, 2010: 28-9). Bu bağlamda, Limonov'un romanlarının şüphesiz bir değeri, katı Sovyet kitle bilinci için çok değerli olan özgürleştirici ve muhalif mesajlarıdır. Yeni toplumsal cinsiyet değerlerini dile getirmiş, Sovyet entelijansiyasını farklı eril ve dişil senaryoların varlığından haberdar etmiş ve toplumsal cinsiyet kimliği, cinsellik türü ve sosyal statü arasındaki yakın bağlantıları ortaya koyan ilk kişilerden biri olmuştur. Limonov, Rus edebiyatına, aynı anda hem kozmopolit hem de vatansever ve muhalif milliyetçi olan yeni bir "ideal kahraman" tipi kazandırmıştır (Sukovataia, 2010: 9).

Limonov'un kitapları, Sovyet sonrası edebiyat eleştirisinde yerleşik hale gelen anlamda "kadın" romanları ya da "kadınlar hakkında romanlar" olarak adlandırılmaz. Ancak kuşkusuz, "1960'lar sonrası" kültürde talep gören ve kaçınılmaz olan yeni bir eril kimlik tipinin ve yeni toplumsal cinsiyet politikalarının ortaya çıkışına dair romanlardır. Kullanılması uygun olmayan kelimeler ve grafik bölümlerin bolluğu okuyucuyu vazgeçirmemelidir zira Limonov belki de yirminci yüzyılın ikinci yarısının en dürüst yazarlarından biridir. Romanları, "Sovyet" erkeğinin ataerkil tutumlarındaki yavaş, sancılı ama istikrarlı değişimi yansıtmakta ve eril kimliği meşrulaştırılmış cinsiyet eşitlikçiliğine doğru ilerlerken bile toplumsal cinsiyet dünya görüşünün genişlediğini ortaya koymaktadır (Sukovataia, 2010: 30).

Muhafif milliyetçiliğini edebi düzleme taşıyan Limonov'un kendisi Rus edebiyat geleneğiyle olan bağlarının önemini en aza indirmiş ve Rus göçmen edebiyatının "gettosunda" yaşayan yazarlardan bağımsızlığını ilan etmiştir. Göçmen topluluğuna özgü hizipçilikten kaçınmış ve bunun yerine Batılı yazarlarla olan yakınlığını vurgulamıştır. Céline, Genet ve Mailer'a olan borcunu belirtilmiş olsa da Batılı modellerin eserleri üzerindeki etkisini ortaya koymak için sistematik bir çaba gösterilmemiştir (Hayes, 1988: 438).

Esasında Limonov, günlerini tıpkı Ölüler Evi'nin mahkûmları ya da Soljenitsin'in Ivan Denisoviç'i gibi hapisane hücrelerinde ya da ceza kolonisinde geçirir ancak bu karakterlerden farklı olarak disiplinsiz Ediçka kendini ve tüm sanatını bilinçli bir şekilde muhalif milliyetçi kimliğiyle hapisanede gerçekleştirir (Tongiani, 2013, s. 3). Bu post-modern tema birçok başka göçmen yazarda da gözlemlenebilir (Aldemir, 2022: 242).

Bir göçmen yazar olarak Limonov, Rus avangart geleneğine mensuptur. Edebi ve kültürel normların sistematik olarak yıkılması ve toplumsal radikalizm, Sovyet bir muhalif olarak göç

ettikten önce ve sonra hem şiirini hem de düzyazılarını karakterize eder. Rus edebiyatının kendisinden önce ortaya çıkardığından daha "gerçek" ya da daha temel bir yaşamı ortaya çıkarmaya kararlı olan Limonov, edebi kanondan ve Stalin sonrası geçmişle meşguliyetten kopmaya, kendini mecbur hisseder. Yüksek kültürün ayrıcalıklı statüsünü reddeder. “Avangard bir provokatör” olarak Limonov, türler arasındaki ve edebiyatın dışına yerleştirilen sanat ve yazı arasındaki sınırlara meydan okumuştur. Geleneksel Rus edebiyatı bağlamında, Limonov'un şiiri bazıları tarafından kaba ve pornografik bulunarak reddedilmiştir (Matich, 1986: 526). Bununla birlikte Sovyetler 'de, göçmen olarak ABD ve Avrupa'da ve Rusya Federasyonu'nda Limonov muhalif bir konumda bulunmaktadır. Romanlarında çeşitli katmanlardan karakterlerin diyaloglarını inşa ederek çok sesli bir yapı ortaya koymuş, kahramanları derin "ahlaki" arayışlara girmiştir (Matich, 1986: 537).

Edebi ve siyasi arayışlarındaki derinli muhalefet onu anti-semitizm eleştirilerinden kurtaramamıştır. Jirinovski'nin Yahudi kökenini gizlemesini dile getirir. 80'li yıllarda Yahudi hareketi içinde bir aktivist olduğunu ifade eder (Dodoloev, 2021: 297). Birkaç yıl içinde Jirinovski'nin ideoloji değiştirdiğini ima eder. Fransız ve Moskova gazetelerinin kendisine faşist demeleri karşısında faşist olmadığını söyler: “Faşist olsaydım bunu derdim. Ben yalnızca bir Rus milliyetçisiyim. Nasıl bir milliyetçi olduğumu sorarsanız nasyonal Bolşevik'im derim” (Dodoloev, 2021, s. 112). Rusya'yı, Rusların ülkesi haline getireceğiz (Dodoloev, 2021: 112) dedikten sonra: “Bana anti-Semitik diyorlar, kesinlikle değilim” der ve “Benim anti-Semitizmim Yahudilere yönelik değildir, ancak Filistin'i işgal edenlere yöneliktir” (Dodoloev, 2021: 113) ifadelerini kullanır.

Limonov'a yönelik anti-Semitizm tartışmalarında Putin'in Anatoli Sobçak ile olan ilişkilerinin sık sık ilgisini çekmesi dikkat çekicidir (Dodoloev, 2021: 113). Rus ırkının gelişimi konusunda ise şunları söyler: “Rus olarak doğmuş olan bizler, altıncı ırkın evrimin yeni bir aşaması olduğunu ve bunun Rusya topraklarında ortaya çıkmasına rağmen, Asyatik Rusya'nın Ari Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olmadığını bilmeliyiz. Bu bağımsız bir evrimsel birimdir ve kaderi Rusya'nın kaderinden farklıdır” Limonov, 2018: 71). Irklara dair bu mistik evrim anlayışı Rusya'daki ırk profilinin geleceğinin nasıl olacağına ilişkin bir tür fikir jimnastiğidir. Fakat aynı zamanda Limonov'a yönelik anti-Semit ve ırkçı suçlamalarını beraberinde getirir.

Limonov'un ihtilafli görüşleri Rusya'da anti-Semitizm ve aşırı sağ olgusu ele alınırken zaman zaman tartışmaya açılır. Her hâlükârda, aşırı sağcı fikirler Rus siyasetinde rol oynamaya devam edecektir; Vladimir Jirinovski'nin ve Eduard Limonov gibi aşırı sağın önemli siyasetçilerin mirasına olan destek azalmış olsa da aşırı sağcı fikirlerin Rus siyasetinde rol oynamaya devam edeceği beklentisi devam etmektedir (Varga, 2008: 563). Bu bağlamda Limonov hayattayken

Ulusal Bolşevik Partisi radikal, devrimci ve aynı zamanda aşırı sağın söylemlerine yakın fikirlerin kaotik bir karışımını savunuyordu ve Rus medeniyeti temelinde Vladivostok'tan Cebelitarık'a kadar bir İmparatorluk kurmayı amaçlıyordu denebilir. (Noordenbos, 2011: 153).

Bununla birlikte Nasyonel Bolşevik Partisi'nin ilk görüşlerinin tersine Jurkin'in kaydettiği dikkate değer ilerlemenin arka planında, ilk parti programında tekrar tekrar dile getirilen belirli bir noktanın, daha ılımlı bir biçimde de olsa, ikinci programda da yinelenmesi dikkat çekicidir. Bu durum, Ernest Gellner'in milliyetçiliği “öncelikle siyasi ve ulusal birimin uyumlu olması gerektiğini savunan siyasi bir ilke” olarak tanımlamasıyla paralellik gösterir. SSCB'nin dağılmasıyla hayal kırıklığına uğrayan ve açıkça Üçüncü Reich'in kuruluş ilkelerinde teselli arayan NBP, ilk programında şu tehdidi savuruyordu: “Rus sınırlarını gözden geçirin. Tüm Ruslar tek bir devlette birleştirilecektir. Rus nüfusunun %50'yi aştığı (Kırım, Kuzey Kazakistan, Narva bölgesi gibi) parçalanmış [eski Sovyet] ‘cumhuriyetlerinin’ toprakları, Rusya tarafından desteklenen yerel referandumların ardından Rusya'ya dahil edilecektir. Etnik azınlıkların ayrılıkçı istekleri acımasızca bastırılacaktır” (Rogatchevski, 2018: 67-8).

Bu söylem doğrultusunda, NBP lideri Eduard Limonov, 6 Eylül 1994'te Kırım'ın Sivastopol ve Simferopol şehirlerinde Rusya yanlısı ayrılıkçı mitinglere katılmış ve birkaç gün sonra Ukrayna'dan sınır dışı edilmiştir. Mart 1996'da Ukrayna Başsavcı Yardımcısı Limonov'a Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne zarar vermeye teşebbüs ettiği gerekçesiyle dava açmıştır. Limonov, NBP'nin ‘Yakın Çevre’ politikasına uygun olarak Sivastopol'un “düşman bir devlet tarafından ele geçirilmiş Rus mülkü” olduğunu ve gerekirse silah zoruyla savunulması gerektiğini savunmuştur. Bu görüşleri nedeniyle ailesinin yaşadığı Ukrayna'ya girişi halinde yargılanma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. NBP'nin tanımına göre, “Rusluk, kana veya inanca göre değil, Rus dilini, kültürünü ve tarihini anavatanı olarak gören, kanını yalnızca Rusya adına döken ve dökmeye hazır olan kişiyle belirlenir”. Bu söylem milliyetçi militanlar ile “yasal kısıtlamalar” ve “demokratik özgürlüklerden” vazgeçerek “dışa açılmayı” destekleyen geleneksel elitler arasında bir bağ kurmuştur (Rogatchevski, 2018: 78-9).

NBP'in kökleşmiş hoşgörüsüzlüğü, komünizm sonrası Rus demokrasisi için bir turnusol kâğıdı görevi görmüştür (Rogatchevski, 2007: 112). Vladimir Putin, Kırım'ın ilhakını dramatik bir konuşmayla taçlandırarak kendisini Rus ulusunun savunucusu olarak sunmuş ve daha önce karşısında olan birçok milliyetçinin desteğini kazanmıştır. Bu gruplardan biri de uzun yıllar boyunca muhalif protestoların merkezinde yer alan Ulusal Bolşevik Partisi ve lideri Limonov'dur. Limonov, Kırım'ın Rusya'ya katılmasını desteklediğini açıklamış ve rejime yönelik eleştirilerini yumuşatmıştır. Bu değişim, yıllardır izin alamadığı bir gösterinin Moskova'nın merkezinde düzenlenmesine olanak sağlamış ve sembolik bir geri dönüşe işaret etmiştir. Kırım'ın ilhakına

yönelik Kremlin propagandası, hareketi “Kiev’de Rus karşıtı bir “faşist cuntanın” iktidara gelmesinden sonra, özgür iradeleriyle Rusya’ya katılmayı seçen vatandaşların geri dönüşü” olarak tanıtmış ve halk desteğini genişletmiştir (Hale, 2016: 245).

Bu ortamda Limonov, muhalefet stratejilerini taklit ederek ve sağcı-milliyetçi mirası kullanarak, liberal savunucularla bir koalisyon kurmuş ve kamusal protestoların yeniden canlanması için bir zemin hazırlamıştır. Bu hareket Medvedev döneminde liberaller, milliyetçiler ve sosyalistler arasında bir diyalog forumu oluşturmuş ve toplumsal aktivizmin canlanmasına da katkıda bulunmuştur. Ancak, Limonov’un devrimci yaklaşımı ile liberallerin uzlaşmacı tavrı arasındaki ideolojik uçurum hiçbir zaman kapanmamıştır (Horvarth, 2015: 598).

Sonuç

Eduard Limonov, hayatı ve çalışmaları radikal siyaset, edebi arayışlar ve kültürel eleştiri arasında gidip gelen çok yönlü ve ihtilaflı bir figürdü. Aşırı sol ve aşırı sağ düşünce unsurlarını harmanlayan siyasi ideolojisi Ulusal Bolşevizm hem Batı liberalizmine hem de Rusya’nın siyasi elitine meydan okuyarak geleneksel iktidar sistemlerini tartışmaya açtı ve onları yıkmaya çalıştı. Aktivizmi, yazıları ve Ulusal Bolşevik Parti liderliği sayesinde Limonov, toplumsal dönüşüm vizyonuna ulaşmak için aşırılığı benimsemekten korkmayan devrimci bir aktivist imajı geliştirdi.

Bu çalışmada Limonov’un muhalif bir milliyetçi olarak siyasi pozisyonları ve eserleri araştırılmıştır. Eduard Limonov, Rusya’da muhalif bir milliyetçi olarak radikal siyasi ideolojisini hem Sovyet hem de Sovyet sonrası yönetime yönelik eleştirilerle harmanlamıştır. Hayatı ve eserleri, devlete karşı muhalefet ile Rus istisnacılığına olan hararetli inancı arasındaki gerilimi göstermektedir. Bu durum onu hem bir Kremlin eleştirmeni hem de Rus kimliği ve gücüne dair alternatif bir vizyon arayanlar için kült bir figür haline getirmiştir. Limonov’un muhalif bir milliyetçi olarak statüsü tartışmalı olmaya devam etmektedir. Destekçileri için o, statükoya meydan okumaya cesaret eden devrimci bir vizyonerdi. Onu eleştirenler içinse şiddete eğilimli ve kışkırtıcı söylemleri olan aşırılık yanlısı biriydi. Bakış açısı ne olursa olsun Limonov’un hayatı ve çalışmaları Sovyet sonrası Rusya’da milliyetçiliğin karmaşıklığını özetlemekte ve hem yenilenmiş bir Rus kimliğine duyulan özlemi hem de giderek kutuplaşan bir dünyada radikal siyasetin bir yönünü yansıtmaktadır.

ABD ve Avrupa’yı emperyalist eğilimleri nedeniyle eleştiren Limonov, aynı zamanda Putin hükümetini otoriter olarak değerlendirmişti. Limonov’a göre hem Batı hem de Rus devleti gerçek

bir özgürlük ve adalet vizyonu sunmakta başarısız olmuştur, bu da onu devrimci ve muhalif bir milliyetçi olarak kendi ideolojik alanını yaratmaya itmiştir.

Kaynakça

- Aldemir, N. (2022). The Author on the Stage with Multiple Hats in JM Coetzee's Elizabeth Costello. *Journal of Narrative and Language Studies* 10/20, s. 238-256.
- Baselica, G. (2020). La reclusione come esperienza metafisica. L'altra biografia di Eduard Limonov. *PUBLIF@ RUM* 32, s. 1-7.
- Carrère, E. (2021). *Limonov*. Paris: POL Éditions.
- Dodoloev, Y. (2021). *Granatomet: Eduard Limonov*. Moskova: Paratayp.
- Hale, H. E. (2016). How nationalism and machine politics mix in Russia: *The new Russian nationalism*.
- Horvath, R. (2015). "Sakharov would be with us": Limonov, Strategy-31, and the Dissident Legacy." *The Russian Review* 74/4, s. 581-598.
- Limonov, E. (2008). *Deti Glamurnogo Raya: O Mode, Stile i Puteşestviyakh*. Moskova: Glagol.
- Limonov, E. (2004). *Drugaya Rossiya: Revolyutsiya Prodoljajetsya*. Moskova: Yauza.
- Limonov, E. (1992). *İzçeznovenie Varvarov*. Moskova: Glagol.
- Limonov, E. (2004). *Kak Mı Stroili Buduşeye Rossii*. Moskova: Presskom.
- Limonov, E. (2015). *Kiev Kaput*. Moskova: Sentrpoligraf.
- Limonov, E. (2006). *Protiv Putina*. Moskova: Noviy Bastion.
- Limonov, E. (2012). *Putin: Sem Udarov po Rossii*. Moskova: Algoritm.
- Limonov, E. (2018). *Russkoe Psikho*. Moskova: Piter.
- Limonov, E. (2019). *V Ternovom Ventse Revolyutsii*. Moskova: Litres.
- Matich, O. (1986). The Moral Immoralist: Edward Limonov's Èto Ja--Èdička. *Slavic and East European Journal*, s. 526-540.
- Noordenbos, B. (2011). Ironic imperialism: how Russian patriots are reclaiming postmodernism. *Studies in East European Thought* 63, s.147-158.
- Rogatchevski, A. (2019). Eduard Limonov's National Bolshevik Party and the Nazi Legacy: Titular Nations vs Ethnic Minorities. In *Cultural and Political Imaginaries in Putin's Russia*, edited by Niklas Bernsand and Barbara Törnquist-Plewa, Leiden: Brill.
- Rogatchevski, A. (2007). The National Bolshevik Party (1993-2001): A Brief Timeline. *New Zealand Slavonic Journal*, 41, s. 90-112.
- Ryan-Hayes, K. (1988). Limonov's Eto ia—Edichka and the Failure of an American Dream. *Canadian Slavonic Papers* 30/4, s. 438-459.
- Sapon, V. (2005). Apostles of the "Other Russia": Mikhail Bakunin and Eduard Limonov on Paths of Radical Social Transformation. *Russian Politics & Law* 43/6, s. 43-61.

- Sukovataia, V. (2008). Eduard Limonov in Search of a 'New Masculinity'. *Russian Politics & Law* 46/, 20-30.
- Tongiani, Sara. "La prigionie di Eduard Limonov e il suo approdo metafisico." *Elephant & Castle* 9 (2013): 2-12.
- Varga, M. (2008). How political opportunities strengthen the far right: understanding the rise in far-right militancy in Russia. *Europe-Asia Studies* 60/4, s. 561-579.
- Zagrebelniy, M. (2012). *Eduard Limonov*. Moskova: OMIKO.

Extended Summary

This article examines the life, political and literary world of Eduard Limonov, a controversial figure in Russian politics and literature. In the political vacuum after the collapse of the Soviet Union, Eduard Savenko, better known as Limonov, created a different opposition movement by combining elements from both the left and the right wings with his radical ideas.

Limonov's career can be characterized as a trajectory intertwining literature and politics. As an avant-garde writer, he debuted with pieces focusing on those marginalized by society. His autobiographical works, including *It's Me, Eddie*, portray his experiences as an immigrant in the West and his disenchantment with Soviet society. In these works, he concentrated on topics including nihilism, societal alienation, and the subversion of authority.

In the early 1990s, with the collapse of the Soviet Union, Limonov turned to political activism and founded the National Bolshevik Party (NBP) with Alexander Dugin. The party aimed to revive Russia's imperial heritage and challenge Western capitalism by combining an anti-Western nationalism with socialist revolutionary elements. The NBP became known for its radical street actions and provocative political demonstrations but was banned in 2007. Limonov was imprisoned and faced terrorism charges during this period.

Limonov's political perspectives have evolved, occasionally aligning with Putin and at other times adopting an adversarial stance. His perspectives on Ukraine have transformed, shifting from endorsing Ukrainian independence in the 1990s to endorsing Russia's annexation of Crimea in the 2010s.

This article analyzes Limonov's critique of Western hegemony and Eurocentrism. He asserts that Western civilization functions as an imperial force aimed at obliterating rival civilizations, with Russia being subjugated by the West as a component of this endeavor. Limonov contended that Russia should eschew the Western economic and political paradigm, asserting that it must pursue its independent trajectory, characterizing socialism and capitalism as dualistic systems. Limonov's relationship with the wars in the Balkans and Serbian nationalism is also analyzed in the article. He supported Serbian nationalists in the Balkan Wars and harshly criticized the West's support for Muslims and separatists.

A separate chapter is devoted to Limonov's literary world and his views on masculinity, modernity and gender are analyzed. As an immigrant writer who could not adapt to the norms of masculine identity in the West, he sought a new masculine identity by moving away from the

Soviet patriarchal system. He questioned American social norms and opposed the Western understanding of individualism.

Limonov's discourses on anti-Semitism and his relationship with fascism are also discussed in the article. According to his own discourse, he is not a fascist, but a “National Bolshevik” nationalist. However, he also argues that Russia has turned into a police state and that a revolutionary struggle should be waged against this order. Nevertheless, in the mid-2000s, Limonov's political views shifted to the far right and he even sometimes began to describe himself as a fascist. This shift was influenced by several factors, including his disillusionment with left-wing political parties in Russia, his belief that Russia needed a strong leader to restore its greatness, and his admiration for authoritarian figures such as Vladimir Putin. It is important to note that Limonov's fascist beliefs were not based on racial or ethnic superiority, but on his belief in the superiority of the Russian nation and culture. Further, debatably, he rejected traditional conservative values such as family and religion and instead advocated a radical individualism that placed the needs of the individual above those of the state.

It appears that Limonov's political ideas and actions are as multifaceted as they are controversial and embody the views of an activist who refuses to conform to a single ideology or system. His influence on Russian politics and culture continues. Although Limonov espoused a fascist ideology, he became a symbol of free speech in Russia for a time, possibly because of his vocal dissent.

Limonov remained a radical and controversial figure in both the political and literary worlds. His legacy is characterized by an oppositional nationalism that oscillates between radical political ideas and a voice for the marginalized. Limonov's works and political initiatives have had a profound impact on both Russian politics and culture and continue to provoke debate.

Eduard Limonov was a complex and contentious individual whose existence and endeavors fluctuated between radical politics, literary activities, and cultural critique. His political theory, National Bolshevism, which amalgamates aspects of extreme left and extreme right thought, contested both Western liberalism and Russia's political elite, seeking to subvert and dismantle conventional power structures. Limonov cultivated a reputation as a revolutionary activist through his action, publications, and leadership of the National Bolshevik Party, unreservedly embracing extremism to realize his goal of societal reform.

This study analyzes Limonov's political positions and his works as a dissident nationalist. Eduard Limonov, a dissident nationalist in Russia, amalgamated radical political theory with

critiques of both Soviet and post-Soviet governance. His life and oeuvre illustrate the conflict between resistance to the state and his ardent conviction in Russian exceptionalism. This has rendered him both a critic of the Kremlin and a cult figure for individuals pursuing an alternative conception of Russian identity and authority. Limonov's standing as a nationalist opposition figure is contentious. To his followers, he was a revolutionary visionary who audaciously confronted the current quo. To his detractors, he was an extremist characterized by a propensity for violence and incendiary rhetoric. Limonov's life and oeuvre embody the intricacies of nationalism in post-Soviet Russia, illustrating a desire for a revitalized Russian identity and a facet of radical politics in a progressively politicized global landscape.

Limonov condemned the United States and Europe for their imperialistic inclinations, while simultaneously denouncing the Putin administration for its authoritarianism. He contended that the West's liberal democratic values were essentially imperialism influenced by economic and political interests, but the existing regime in Russia was repressive, stifling individual freedoms and political pluralism. In this setting, Limonov could not align the capitalist liberal order proposed by the West or the authoritarian control mechanisms of the Russian state with the tenets of freedom and justice. This predicament compelled him to formulate his own ideological position as a revolutionary figure and a radical nationalist in opposition. Limonov was not simply an anti-Westernist nor merely a critic of Russia; his ideology was founded on an autonomous and frequently ostracized perspective that transcended conventional political frameworks, revealing the flaws and deficiencies of both extremes.